

ODŠEL JE POSLEDNJI GESTALTIST

Vid Pečjak, Tatjana Lamovec

Marca tega leta je umrl znani tržaški psiholog in profesor na univerzah v Trstu in Milanu Gaetano Kanizsa. Zgodovina se ga bo spominjala kot "poslednjega (velikega) gestaltista", pripadnika psihološke šole, ki je v temeljih zamajala mnoga psihološka pojmovanja, čeprav je po nekaj desetletjih kot šola postopoma odmrila. Vendar je pustila močne sledove: vplivala je na kognitivno, humanistično in fenomenološko psihologijo, na Piagetovo razvojno psihologijo, na nekatere sodobne smeri behaviorizma, na gestalt terapijo in še mnoge druge psihološke smeri in šole.

Čeprav se je gestalt psihologija rodila in razvijala v Avstriji (Gradcu) in Nemčiji (Berlinu in Frankfurtu), je zgodaj prodrla tudi v Italijo (italijanska veja gestaltizma). Njen spodbudnik je bil Vittorio Benussi, ki je bil na začetku stoletja profesor na univerzi v Gradcu, kjer je bil sodelavec predhodnika gestaltistov Ehrenfelsa. Benussi, ki sicer še ni bil pravi gestaltist, je prenesel gestaltistične ideje v Padovo, kjer se je zanje navdušil Cesare Musatti, začetnik italijanske šole gestaltizma. Njegova študenta sta bila dva znana italijanska psihologa, Tržačana Fabio Metelli in Gaetano Kanizsa. Slednji je prenesel gestalt psihologijo v Trst. Po zaslugi Kanizse je gestaltizem v Trstu cvetel še dolgo potem, ko ga na svetu kot posebne šole ni bilo več.

Gaetano Kanizsa je bil tudi po krvi kozmopolit. Rodil se je v Trstu leta 1913, njegov oče je bil madžarski Žid iz Zrenjanina, njegova mati pa Slovenka iz Bovca. Filozofijo in psihologijo je študiral v Padovi, v doktoratu leta 1939 je proučeval eidsko predstavljalost (ena od značilnih gestaltističnih tem). Zaradi židovskega porekla ni mogel poučevati v Trstu, zato se je umaknil v Rim in delal v psihološkem inštitutu pri psihologu Meschieriju. V tem času je proučeval zaznavanje s pomočjo takrat nove, tahistoskopke tehnike (ki je bila zelo priljubljena pri nemških gestaltistih). Po koncu vojne je odšel v Musattijev inštitut v Ivreji, nato pa na univerzo v Firencah. Tam je proučeval gama gibanje, ki je kasneje postalo psihološka "klasika".

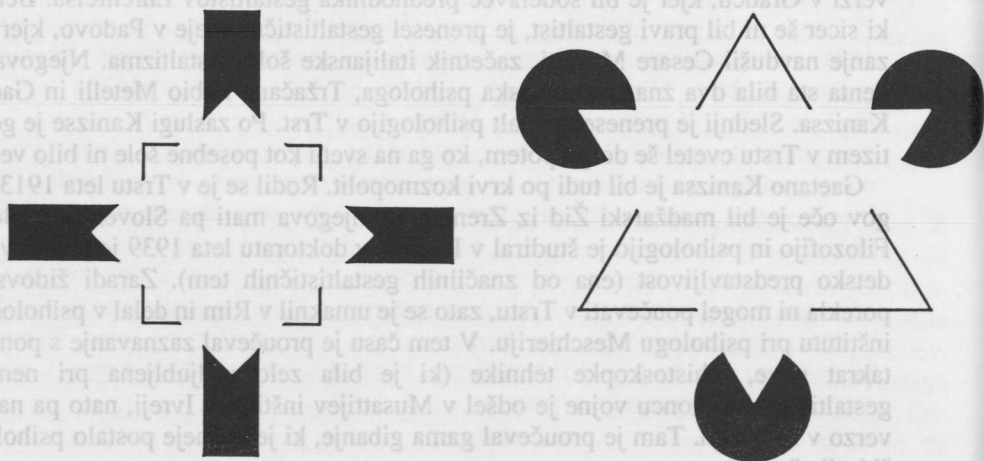
Leta 1953 je prišel na univerzo v Trstu, kjer do tedaj niso imeli posebne psihologije. V novoustanovljenem psihološkem inštitutu je proučeval spreminjanje fenomenoloških kvalitete barv zaradi različnih figuralnih dejavnikov, kromatične kontraste, fenomensko transparentnost, geometrične iluzije idr. probleme zaznavanja. V zadnjih desetletjih je poučeval psihologijo tudi na univerzi v Milanu, toda tržaški inštitut je ostal njegova matična institucija. Leta 1988 se je upokojil.

Pokojni Kanizsa je imel mnoge stike s slovenskimi psihologi in oddelkom za psihologijo v Ljubljani. Leta 1971 je na 4. kongresu jugoslovanskih psihologov na Bledu predstavil poslušalcem italijansko in še posebej tržaško psihologijo. Na njegovo povabilo so nekajkrat prišli na tržaško univerzo slovenski psihologi, leta 1978 pa je v sklopu simpozija, ki sta ga priredili ljubljanska in tržaška univerza v Ljubljani, govoril o svojih odkritjih na področju zaznavanja.

Gaetano Kanizsa ni bil zgolj nadaljevalec gestaltistične tradicije, ampak je vnesel v gestalt teorijo nekaj izvirnih idej. Po klasični gestalt psihologiji so psihični fenomeni imanentni organizmu, zato ni čudno, da so mu očitali subjektivizem in nativizem. Kanizsa je priznaval tudi vpliv izkušenj, predvsem pa strukturne dejavnike samega gradiva; s tem se je delno približal objektivizmu (čeprav nikakor ne v smislu teorije odražanja). Paolo Regrenzi in Paolo Bozzi (1979) sta njegov vidik ilustrirala z naslednjim primerom: "Medtem ko se večina psihologov strinja, da je določen predmet rdeč, ker ga 27 od 30 ljudi imenuje rdeč, pa je na podlagi pojavov, ki jih proučuje Kanizsa, mogoče reči, da 27 od 30 ljudi imenuje predmet rdeč, ker je rdeč."

Posebno zanimivi so njegovi eksperimenti, s katerimi je v šestdesetih letih proučeval "amodalno dopolnitev" oziroma zaznavanje likov z manjkajočim delom, do česar pa pride šele po določeni stopnji dopolnjevanja. Kanizsova razlaga nas spominja na "princip minimuma", kot ga je formuliral eden od očetov gestaltizma, Kurt Koffka.

V sedemdesetih letih se je Kanizsa lotil eksperimentov "modalne dopolnitve", na primer zaznavanje trikotnika ali kvadrata z manjkajočimi stranicami. Pojav je razložil z mnogimi elementi zaznavnega polja (na primer stabilnostjo in ravnotežjem). Njegova razprava "Triangle", ki je izšla v *Scientific American*, je bila ena od najbolj citiranih del ob koncu sedemdesetih let.

V zadnjem desetletju se je Kanizsa ukvarjal tudi z mišljenjem. Po njegovem mnenju klasična gestalt psihologija ne razlikuje dovolj med obojimi procesi. To je dokajšnje odstopanje od rigidnega gestaltizma in do tega je prišel na podlagi eksperimentov nekaterih svojih mlajših sodelavcev, kar dokazuje njegovo miselno širino in odprtost. V zadnjih letih je razlikoval dve vrsti kognitivnih procesov: primarne (percepcija) in sekundarne (višji spoznavni procesi), kot so na primer prepoznavanje, kategorizacija in pripisovanje pomena. S tem je Kanizsa zblížal klasično gestalt teorijo s sodobnim kognitivizmom in obenem poudaril nekatere razlike.

Kanizsovi prispevki so zbrani v več knjigah, med najpomembnejše in najpopolnejše sodi knjiga "Organization in vision" s podnaslovom "Essays on gestalt perception" (Praeger 1979). Knjiga je prevedena celo v japonščino. Kanizsa je bil in ostal eden od najpomembnejših raziskovalcev vizualne percepcije.

Kanizsa je bil eden od pionirjev italijanske psihologije (morda primerljiv z vlogo Rostoharja pri nas). Leta 1973 je z nekaterimi sodelavci ustanovil prvo italijansko revijo za psihologijo (*Giornale italiano di psicologia*). Organiziral je številna srečanja italijanskih psihologov in mednarodna srečanja. Zadnjikrat je nastopil pred tremi leti v Trstu na srečanju psihologov regije Alpe-Adrija, kjer je predstavil svoje nove poglede na človekovo spoznavanje.

Pri nas je manj znano, da je bil Kanizsa tudi slikar. Slikati naj bi začel slučajno pred 15 leti, sprva različne strukture v obliki različno grupiranih točk. Pravijo, da imajo mnogi veliki znanstveniki umetniške konjičke. Gestalt psihologu, ki se ukvarja s percepcijo, pač najbolj ustreza likovna umetnost. Vendar Kanizsa ni bil slab slikar; dobil je številna priznanja in imel številne razstave, poleg drugega je razstavljal na beneškem bienalu.

Smrt je prišla takorekoč sredi njegovega znanstvenega in umetniškega dela.

Boyle, G.A. (1987). The role of intrapersonal psychological variables in academic school learning. *Journal of School Psychology*, 25 (4), 389-392. (za članek v reviji)

Thompson, R.F. (1975). *Introduction to physiological psychology*. New York, Harper & Row Publishers. (za knjigo)

BOYLE, G.A. (1987). The role of intrapersonal psychological variables in academic school learning. *Journal of School Psychology*, 25 (4), 389-392. (za članek v reviji)

THOMPSON, R.F. (1975). *Introduction to physiological psychology*. New York, Harper & Row Publishers. (za knjigo)